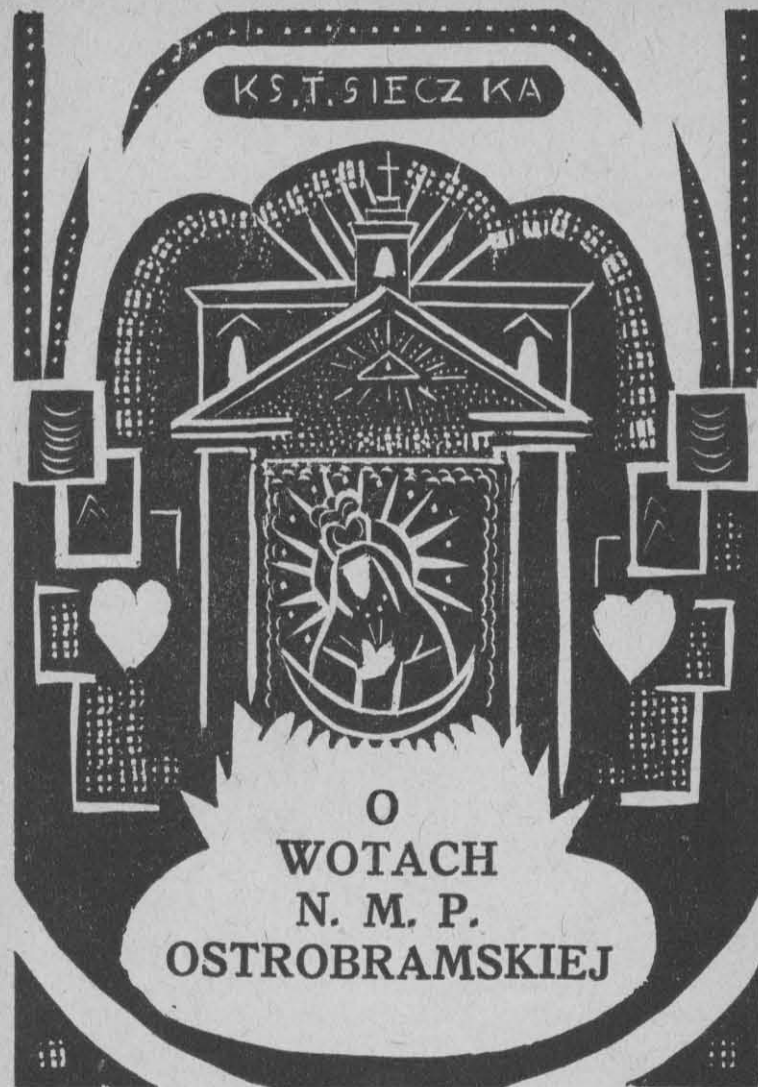

9155

Ks. Wł. Ruznicki

**O WOTACH
N. MARJI PANNY OSTROBRAMSKIEJ.**

Sztych Karęgi z r. 1799.

KS. TADEUSZ SIECZKA

O WOTACH N. M. P. OSTROBRAMSKIEJ

STUDJUM HISTORYCZNE

BIBL. AWSD B-STOK

SKŁAD GŁÓWNY: KSIĘGARNIA ŚW. WOJCIECHA
WILNO. — POZNAŃ. — WARSZAWA. — LUBLIN.

1

9

3

4

Nihil obstat
Vilnae, die 26 Julii 1933 a.

A. Kuleszo
Censor libr.

IMPRIMATUR
(—) † ROMUALDUS
Archiep. Metrop. Viln.

Vilnae, 27. VII. 1933 a.

Nr. 12683.

J. Ostreyko
Curiae Notarius.

Składano w Drukarni Dziełowej.
Odbito w Drukarni M. Latour'a, Wilno.

PRZEDMOWA.

Wchodząc do kaplicy ostrobramskiej, uderza przybysza mnóstwo pozawieszanych wotów dookoła cudownego obrazu. Przeważnie są to wota srebrne. Widzimy więc duże tablice, nóżki, łańcuchy, orde-ry, najwięcej jednak widnieje serc. Są to pomniki i symbole serc wdzięcznych za doznane od Matki Najświętszej łaski. — Sam obraz zaś, ozdobiony złotą szatą, lśni blaskami słońca.

W Polsce jedynie chyba obraz w Częstochowie może dorównać pod względem ilości wotów obrazowi cud. w Ostrej Bramie. Zdanie to jest tem prawdziwsze, o ile zważymy, że zawieszone wota dookoła cud. obrazu w kaplicy ostrobramskiej stanowią znikomą nadzwyczaj częstą część wotów składanych, o czem w pewnej mierze poinformuje nas niniejsza monografia.

Do najcenniejszych wotów ostrobramskich zaliczyć trzeba wielką srebrną pończacaną szatę oraz korony.

Ważnem i ciekawem jest pytanie, od jak dawna szata i korony wiszą na obrazie ostrobramskim. Na to pytanie odpowie jeden z rozdziałów niniejszej monografii p. t. *Geneza szaty i koron ostrobramskiego obrazu*.

Szczęśliwie autor miał możność dwukrotnego przejrzenia wotów ostrobramskich, kiedy były one zdjęte z ołtarza w czasie remontu kaplicy; szczęśliwie, ponieważ obecnie wskutek poprzybijania wotów do ścian kaplicy, daleko trudniejsze będzie badanie napisów i liczby wotów.

Wota są świadectwem kultu N. Marii Panny Ostrobramskiej, są świadectwem wiary żywej, wyrazem wdzięczności za łaski nadzwyczajne za pośrednictwem Bogarodzicy Ostrobramskiej otrzymane. Każde wotum ma swoją historję, jednakże historia ich jest i będzie nieznana, ponieważ niema w archiwum ostrobramskiem księgi, któraby notowała nietylko ilość zaofiarowywanych wotów, ale też

i ich dzieje oraz przyczynę ofiarowywania takowych. Księga taka byłaby bardzo cennem źródłem dla dziejów i kultu Ostrej Bramy.

Rozdział niniejszy stanowi dopełnienie rozdziału p. t. „O łaskach N. M. P. Ostrobramskiej” i jest nowością w literaturze, ponieważ temat o wotach ostrobramskich omawiany jest poraz pierwszy.

Wkońcu niniejszej monografii załączamy wykaz napisów ostrobramskich, znajdujących się na wotach ostrobramskich. Wykaz taki ukazuje się w literaturze również poraz pierwszy.

Autor.

DZIAŁ I.

DZIEJE WOTÓW OSTROBRAMSKICH.

ROZDZIAŁ I.

Dzieje wotów ostrobramskich do r. 1761.

Dzieje obrazu ostrobramskiego wskazują nam, że zawieszanie wotów dookoła cudownego obrazu nastąpiło dopiero po wybudowaniu kaplicy na Bramie Ostrej. Przed wybudowaniem kaplicy, aczkolwiek obraz wisiał na Bramie Ostrej, jednak nikt widocznie wotów nie składał, skoro nigdzie nie znaleźliśmy najmniejszej wzmianki archiwalnej, ani starszej bibliograficznej, któraby przypuszczenie to nasuwała; karmelici bosi nic o tem nie wspominają (co, gdyby miało miejsce, z pewnościąby uczynili), natomiast wyraźnie mówią, że dopiero po wybudowaniu drewnianej kaplicy na Ostrej Bramie zaczęto zawieszać wota.

Ukończenie budowy pierwszej kaplicy na Ostrej Bramie odbyło się na wiosnę 1671 r., a uroczyste wprowadzenie do tejże kaplicy cudownego obrazu miało miejsce dnia 12 kwietnia tegoż roku ¹⁾. W niespełna miesiąc czasu potem, bo dnia 6 maja tegoż roku, rodzice niewiadomego nazwiska, przez wdzięczność za doznany cud, zawiesili w kaplicy tablicę drewnianą, na której ów cud został wymalowany. Tablica ta spłonęła w czasie pożaru kaplicy drewnianej dnia 27 maja 1715 r. ²⁾

A zatem zawieszanie wotów przy obrazie ostrobramskim rozpoczęło się od dnia 6 maja 1671 r.

Następne wotum zostało ofiarowane przez żołnierzy wojska W. X. Lit. na pa-

---

1) Szczegółowy opis powyższej uroczystości oraz dowód, że uroczystość ta odbyła się dnia 12 kwietnia 1671 r. podamy w studjum p. t. „Dzieje kultu obrazu N. M. P. Ostrobramskiej“ (w opracowaniu).

2) Relacya 1, 19—20. Dokładny opis pierwszego wydania Relacji O. Hilariona od św. Grzegorza z r. 1761 podamy w studjum o kulcie N. Marji Panny Ostrobramskiej.

miatkę i podziękowanie za odniesione przez nich zwycięstwo nad przeważającymi siłami szwedzkimi w dniu 16 kwietnia 1702 r. Wotum to było srebrne, dużego rozmiaru, w kształcie tarczy, na której zostało wyrzeźbione niebezpieczeństwo wojska oraz osobliwsza opieka N. Marji Panny ¹⁾.

W r. 1708 ofiarowała srebrne wotum do kaplicy Anastazja Brzozowska na podziękowanie za szczęśliwy, lubo niebezpieczny poród ²⁾. W marcu tegoż roku p. Janczewska ofiarowała srebrne wotum za cudowne uratowanie życia w chorobie na kołtun ³⁾. Tegoż również roku dn. 16 czerwca opuszczona od wszystkich doktorów niejaka p. Elżbieta Chrzastowska za udaniem się do cud. obrazu do zdrowia przyszła i na dziękczynienie srebrne wotum ofiarowała ⁴⁾. W roku następnym 1709 dnia 12 marca ofiarował srebrne wotum dr. medycyny Jan Zarzyt za uratowanie

---

1) Relacya 1, 22.

2) Relacya 1, 29.

3) Relacya 1, 30.

4) Relacya 1, 30.

przez pośrednictwo N. Marji Panny Ostrobramskiej śmiertelnie chorego syna¹⁾.

Oto wota, które podaje Relacja, jakie zostały zawieszone przy cud. Obrazie w kaplicy drewnianej; wszystkich złożono ich sześć, z tych jedno było drewniane, a pięć srebrnych.

Czy do roku 1715, to jest do czasu spłonięcia kaplicy drewnianej, tylko sześć wotów wisiało przy cud. obrazie, trudno powiedzieć. Można śmiało przypuszczać, że wisiało ich znacznie więcej; przypuszczenie to opieramy na wzmiankach, zaczerpniętych z Kroniki i Trophaeum.

Kronika, mówiąc o pożarze drewnianej kaplicy zaznacza, że wraz z kaplicą spłonęły «różne malowidła i obrazy»²⁾. Wielce być może, iż niektóre z tych «różnych malowideł i obrazów» były wota ofiarowane do kaplicy za doznane od Matki Boskiej łaski.

Ze wzmianki Trophaeum widać, że istot-

1) Relacya 1, 31.

2) „Variae picturae ac Imagines“. (Kronika, str. 276—277). Zob. ks. Tadeusz Sieczka, Dzieje święta Opieki N. M. P. Ostrobramskiej, Wilno, 1930, str. 5.

Fot. J. Bułhak.

nie już od XVII. w. poczęto wieszać wota dookoła obrazu ostrobramskiego ¹⁾).

«Odtąd (t, z. od roku 1671) — czytamy w *Trophaeum* — ozdoba Karmelu Marja... poczęła być czczona coraz większym kultem hiperdulia, który polegał na coraz gorętszem nabożeństwie wiernych... na składaniu wotów, licznych darach, ofiarach, przez co coraz bardziej z dnia na dzień jest czczona. Można widzieć zawieszone ku pobożnemu naśladowaniu bardzo liczne dowody pobożności, wota złote, srebrne, z drogich kamieni, które przyczyniają wspaniałego blasku i ozdabiają ołtarz Najświętszej Dziewicy» ²⁾).

Nie należy przypuszczać, że składanie do kaplicy licznych owych wotów i ofiar nastąpiło dopiero po wybudowaniu kaplicy murowanej (po spłonięciu drewnianej),

---

1) „*Trophaeum*” to pierwsze słowo tytułu broszurki, napisanej po łacinie, wydanej przez akademików karmelitów bosych w r. 1754. Broszurka ta stanowi własność autora.

2) *Trophaeum*, 2: „Ex tunc (1671) suis Carmelicolis decor Carmeli, approximata MARIA... frequentiori coepit coli Hyperdulia quae majori fidelium

ponieważ Trophaeum wyraźnie mówi, że zawieszanie wotów nastąpiło od r. 1671. A ponieważ liczba ich wzrastała z dnia na dzień, zatem wciagu zgórą lat 40 musiało ich być złożonych więcej niż 6, jak podaje Relacja. Nie wyliczone one były w Relacji, jak również nie zarejestrowane z tej jedynie racji, że łaski owe nie kwalifikowały się jako cuda, lub że przez niedbalstwo nie zostały wciągnięte do księgi.

W r. 1715 nastąpił pożar drewnianej kaplicy. Obraz ostrobramski szczęśliwie został uratowany, uratowane też zostały niektóre wota, jak np. wotum srebrne z r. 1702, które wisiało jeszcze w r. 1761 na Ostrej Bramie; jednak nie wszystkie, bowiem niektóre spłonęły, a w tej liczbie najcenniejsze pierwsze wotum drewniane z r. 1671.

Po wybudowaniu murowanej kaplicy
vigente insuper devotione... votornm donarijs, numerum largitioni[bus], Hostiarum oblationibus magis magis[que]; in dies honoratur. Legere piam licet ad imitationem spectatas permultorum pietates, de aureis argenteis gemmeisq[ue]; votis prout lucidis nitorib[us] magnificis splendorib[us] Sacram Virginis condecorant Aram:...

znowu zaczęto zawieszać wota dookoła ostrobramskiego obrazu, ozdabiając tem wspaniale ołtarz Bogarodzicy, jak opisuje Trophaeum w r. 1754.

O. Hilarion z tego okresu (1715 r. — 1761 r.) wyraźnie wylicza 3 zaofiarowane do kaplicy ostrobramskiej wota:

1-o wotum srebrne z wyrażeniem dwóch ócz, ofiarowane przez Marjanę Bohdanowską przez wdzięczność za uzyskanie za pośrednictwem N. Marji Panny Ostrobramskiej wzroku; ¹⁾

2-o wotum w kształcie tabliczki srebrnej z wizerunkiem świętego Jerzego, ofiarowane przez cyrulika Macieja Mazurkiewicza za cudowne odzyskanie synka, który się narodził martwy; ²⁾

3-o wotum srebrne, ofiarowane przez tegoż Macieja Mazurkiewicza za uzdrowienie przez wstawiennictwo N. Marji Panny Ostrobramskiej starszego synka, ciężka złożonego chorobą ³⁾.

1) Relacya 1, 39—40.

2) Relacya 1, 40—41.

3) Relacya 1, 41—42.

O. Hilarion w Relacji wspomina jeszcze o trzech innych wotach, lecz w sposób niewyraźny, tak że niewiadomo, czy jest mowa o wotach, jak wyżej, czy też o ślubach natury duchowej. Wypadki te są następujące:

1-o w r. 1745 dnia 1 sierpnia Felicja Łastowska pod przysięgą w kościele Karmelitów zeznała, że chorując w ciągu lat kilku «na różne rany», «od Medyków opuszczona», «gdy się ofiarowała przy niektórych Wotach do tego cudownego Obrazu natychmiast ozdrowiała». ¹⁾

2-go «Roku 1746 dnia 3. Października W. Imć Pan Marcin Monkiewicz Starosta Otyśnicki na ciężką barzo chorując gorączkę, że już wcale dalszego życia nadziei nie miał przy niektórych Wotach polecił się teyże Matce Najsświętszey w Ostro-Bramie Cudowney, y na tych miast nad wszelką nadzieję do doskonałego zdrowia przyszedł, co po wypełnieniu postanowionych wotow... pod przysięgą zeznał» ²⁾.

---

1) Relacya 1, 33—34.

2) Relacya 1, 34—35.

3-o w r. 1761 dnia 7 kwietnia Benedykt Skażyński «gdy się polecił Matce Przenajświętszey Ostro-Bramskiej przy niektórych Wotach ozdrowiał, na podziękowanie Najswiętszey Maryi Pannie swoje wota wypełnił» ¹⁾.

We wszystkich tych trzech wypadkach napotykam wyrażenie: polecił się (wzgl. ofiarował) przy niektórych wotach. Wyrażenie to, w którym «wota» użyte są w liczbie mnogiej, nasuwa samo przez się przypuszczenie, że wota w tym wypadku są synonimem pewnych praktyk religijnych.

Po odrzuceniu zatem tych trzech wypadków, pozostaje, że O. Hilarion w Relacji wyraźnie mówi o 9 wotach. Z wotów tych jedno pochodziło z 1671 r., 5 — z lat 1702 — 1709, a trzy — z 1753 — 1759 r. Oczywiście, że wotów wszystkich dookoła cud. obrazu ostrobramskiego było daleko więcej, jak widzieliśmy z cyt. wyżej Trophaeum, lecz wota inne nie zostały wzmiankowane w Relacji dla tej prostej racji, ponieważ nie łączyły się one z zarejestro-

---

1) Relacya 1, 44.

wanym cudem (o wotach O. Hilarion pisze tylko ubocznie), a rozdziału o wotach specjalnie O. Hilarion nie pisał.

Mówiąc o wotach, o których wspomina przypadkowo O. Hilarion pragniemy zauważyć, że niektóre z nich różniły się nieco swoim wyglądem od wotów, jakie widzimy obecnie na Ostrej Bramie. Kształt wotum ofiarowanego w r. 1753 (tabliczka srebrna z wyrzeźbionymi dwoma oczyma) zupełnie przypomina wota, jakich mnóstwo pozawieszanych jest dzisiaj dookoła cud. obrazu. Natomiast pierwsze wotum z roku 1671, stanowiące wizerunek cudu na drewnianej desce oraz drugie z roku 1702 w kształcie rzeźby na srebrnej tarczy różniły się od obecnych, jakie widzimy dzisiaj przy ostrobramskim obrazie. Prawdopodobnie wotów-obrazów, malowanych czy to na drzewie, czy to rzeźbionych na srebrze w drugiej połowie XVIII w. była większa ilość i one najprawdopodobniej dały motyw Karędze do naszytowania obrazu N. Marji Panny Ostrobramskiej, otoczonego sześciu wizerunkami o doznanych cudach wraz z odpowiedniami napisami.

Sztych Karegi z 1799 r. robi wrażenie, jakby dookoła cud. obrazu zawieszane było sześć wotów, przedstawiających najbardziej charakterystyczne cuda ¹⁾).

Z wotów, jakie wylicza Relacja, niestety do dzisiejszego dnia ani jedno się nie zachowało.

ROZDZIAŁ II.

Dzieje wotów ostrobramskich od roku 1761 do r. 1844.

Wydanie Relacji wielce przyczyniło się do wzmożenia kultu N. Marji Panny Ostrobramskiej, a tem samem do większej ofiarności na rzecz kaplicy, do większej wiary w cudowną opiekę i do liczniejszego składania wotów. W końcu XVIII w. wotów przy obrazie ostrobramskim było już tak dużo, że oo. Bosi pozwolili sobie na użycie 51 srebrnych tabliczek wotów oraz pięciu wotów złotych na pobiałę «Antepedjum» mosiężno — miedzianego bez większego sprzeciwu ze strony publiczności, co mo-

1) Zob. załączoną rycinę.

żliwem było tylko w wypadku dużej ilości wotów ¹⁾).

W Regestrze Expensowym Ostrobramskim znajdujemy wyliczenie numerów zużytych tabliczek ²⁾. W wyliczeniu tem spo-

---

1) Regestr Expensowy Ostro[b]ramski. Rkp. księga wydatkowa prowadzona od r. 1781—do XII. 1821 r. — własność prywatna p. konserwatora J. Remera. (Regestr, 136/25 october 1798): „Umó-wiłem się Z Imści Panem Ignacym Skinderskim O Zrobienie Antepedjum Mosiężno miedzianego Za Robotę Z pobiałą od grzywny po Złt. Pol. Dziesięć y potey Cenie na pobiał ma przymować srebrem według proby będącym lub piędzmi oddzielnie zaś za pozłotę mam zapłacić. nato-dałem zadatku — 160 zł... Na pobiałę tabliczek 26 proby 10, wogół ważących grzywien 5, które przyjął grzywnę po złt. 40 w złt. 200. — Takoż dałem na ich pobiałę Tabliczek Nr. 25 prób 8, ważących Grz. 5 łut. 9, przyjęte wzięł w cenie złt. Pol. 178, a nadto srebra Grz. 4 łotow 6 przyjął z Złt. pol. 6. Całkowitość danego rozmaitego srebra wynosi Złt. Pol. — 384“. — Tamże, 137 (13 luty 1799): „(Skinderskiemu) dałem Votum szczerozłote szmalc obrączek 4 i Signecik 1“ szacowane na 102 zł.

Razem więc dano wotów na sumę 486 zł.

2) Numerowanie tabliczek było takie: 1, 2, 4, 4, 5, 6, 7, 6, 9, 9, 10, 11, 13, 14, 15, 17, 18, 19, 20, 22, 22, 23, 23, 24, 25, 25, 26, 27, 28, 30, 31, 31, 32,

strzegamy, iż niektóre tabliczki były numerowane podwójnie. Na 51 tabliczek—podwójnych mamy aż 13. Oznaczało to prawdopodobnie, iż istniała księga wotów, w której pod odpowiednim numerem każde wotum było zarejestrowane; czasami pod jednym numerem było zarejestrowanych kilka wotów, być może dlatego, że pochodziły one od tego samego ofiarodawcy, lub—podobnego były kształtu. Zużycie tabliczek o numerach kolejnych, począwszy od numeru «1» pozwala przypuszczać, że tabliczkami temi były wota sięgające czasów, być może, O. Hilariona i dalej.

W r. 1808, w kwietniu, za wiedzą i wolą O. Prowincjała wzięto znowu 37 wotów srebrnych na zrobienie pacyfikału do kaplicy ostrobramskiej. Ze zużytych wotów 7 miało numery wytarte, 30 zaś miało numery wyraźne. ¹⁾

Oprócz tabliczek srebrnych na tenże pacyfikał wzięto:

33, 34, 35, 30, 34, 35, 38, 45, 47, 51, 52, 55, 55, 56, 59, 60, 17, 26. (Regestr/ 25 october 1798/ 136).

1) Regestr (IV. 1808) 161. „Za wiedzą i wolą

«Ryngraf Officerski pod Literą g. ieden Ostrogow pod Nrem 19. para jedna Lyszka składana pod Nrem 16. jedna Sprzączek pod Nrem 18. para iedna.

Waga srybra wszystkiego tego na zrobienie pacyfikału wziętego, jest sześć Grzywien i Łotow Czternaście i poł, a Jego proba, jest proba 12 sta».

W tymże samym Regestrze za r. 1808 znajdujemy znowu:

«Na zrobienie Tacy; Ampulek do kaplicy Ostrobramskiej, wzięto Wotow z wytartemi Numerami, Sześć z Stępem proby 12-tey, Siedym zaś bez proby, medalikow Żołnierskich pod literą t. Trzy...»¹⁾.

Fakt użycia w 1798 roku 51 wotów, w 1808 r.—37, a następnie w 1810 r.—16, czyli przeszło 100 wotów, pochodzących

---

O. N. Prowincyala na zrobienie Pacyfikału do kaplicy Ostrobramskiej wzięto srebrnych wotow (z) wytartemi numerami Siedym, numerowanych zaś Trzydzieście, to jest—Pod numerem 19 jedno...». Krótko — numery były takie: 19, 22, 40, 73, 67, 86, 93, 105, 8, 29, 29, 106, 127, 127, 9, 15, 24, 17, 28, 1, 3, 13, 14, 4, 16, 23, 36, 6, 5, 5^a.

1) Registr (XI. 1810) 190.

przeważnie z XVIII w., pozwala odpowiedzieć na pytanie, czemu najstarsze wotum, jakie znaleźliśmy na Bramie Ostrej w kaplicy nosi na sobie datę 1802 r.

Być może, że niektóre z wiszących obecnie wotów pochodzą z XVIII w., jednak, ponieważ nie zostały zaopatrzone datą, trudno sprawdzić faktyczną datę ich zawieszenia.

ROZDZIAŁ III.

Dzieje wotów ostrobramskich od roku 1844 do roku 1927.

W roku 1844 oo. karmelici bosi z rozporządzenia rządu rosyjskiego opuścili Ostrą Bramę. Ich miejsce zajęło duchowieństwo świeckie¹⁾.

Oo. Bosi w «Opisie kościoła i kaplicy», jaki sporządzili dla swoich następców, wyliczają również ilość wotów, jaka wówczas była zawieszona w kaplicy ostrobramskiej. W opisie tym czytamy, że wotów «rozmai-

---

1) Wizyta kośc. parafjalnego... w R. 1856, Rkp. w Arch. Ostr. za nr. 8, fol. 21.

tego kształtu y próby przy czterech kolumnach ołtarzowych na blasie miedzianej przytwierdzonych, sztuk 306... osobno zawieszonych przy Ołtarzu też rozmaite formy.... 402», wreszcie różnych medalików, zębów, obrączek i t. p. — 77. Razem 785 sztuk ¹⁾).

Scisłość i dokładność opisu, rzeczy zdanych następcy oo. Bosych ks. Dyonizemu Pacewiczowi, daje odpowiedź na szukaną rzadą rosyjskiego, który zarzucał oo, Bosym przy opuszeniu Ostrej Bramy kradzieży 3 wotów srebrnych w kształcie tablic. ²⁾

W r. 1856 proboszcz Ostrej Bramy ks. Kazimierz Zalewski sporządził szczegółowy spis inwentarza kaplicy ostrobramskiej, jakoteż i wotów. Powtarza on za Oo. Bosymi,

---

1) Rkp. z r. 1844 w Arch. Kurji Metrop. w Wilnie, w dziale: „Wilno, klasztor XX. Karmelitów bosych Ostrobr.” t. III, fol. 22—23.

2) W piśmie generała Gubernatora do Biskupa Wileńskiego Cywińskiego z dnia 10. VIII. 1844 r. za N. 1377 czytamy m. in.: „...Nienachoditsja bywszich u zanawjes ikony trjoch serebrjannyh czetyreugolnych tablic: po cjerkownomu nazywajemych votum (objety)”. — Rkp. w Arch. Państw. w Wilnie z r. 1844 za nr. 1752.

że przy czterech kolumnach ołtarzowych do blach miedzianych przytwierdzonych jest 306 wotów, zaś na gzymsach zawieszonych już jest nie 402, lecz 870 wotów, czyli o 468 sztuk więcej, niż w r. 1844. Pozatem różnych medalów wojennych, krzyży, łańcuchów, kotwic i t. p. sztuk 228. Razem wszystkich wotów podaje na liczbę 1438. ¹⁾ W ciągu zatem lat 12 przybyło wotów 653, czyli rocznie przeciętnie ofiarowywano 54 wota.

W następnych latach wota nie były szczegółowo zapisywane aż do r. 1884.

Od roku 1884 aż do roku 1927 wota ofiarowane do kaplicy Ostrobramskiej spisywane były w specjalnej księdze. ²⁾ Ilość wotów ofiarowywanych przedstawia się następująco:

---

1) Zob. str. 25, przyp. 1.

2) „Księga do zapisywania Ofiar składanych do kaplicy N. Maryi Panny Ostrobramskiej sporządzona 1. Stycznia 1884 r.”. Rkp., znajdujący się w Archiwum ostrobramskiem za nr. 18.

ROK	Stycz. I	Luty II	III	IV	Maj V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	Suma
1884	3	10	3	4	3	6	4	13	14	13	7	8	88
1885	7	5	7	10	9	7	9	2	5	4	5	8	78
1886	7	7	5	-	6	3	4	2	-	6	3	-	43
1887	1	2	3	3	3	-	-	1	-	5	-	4	22
1888	5	2	8	-	4	6	6	-	2	-	4	4	41
1889	3	2	2	4	5	1	-	2	-	3	-	1	23
1890	4	4	-	-	2	1	4	3	2	3	-	2	25
1891	3	4	3	3	5	6	3	5	5	1	2	-	40
1892	3	2	-	-	-	5	-	1	4	2	-	1	18
1893	3	4	18	2	-	1	1	-	3	-	8	3	43
1894	2	4	3	1	3	1	-	1	2	-	2	1	20
1895	3	-	-	-	2	4	1	3	2	6	3	4	28
1896	2	-	1	2	3	3	8	4	5	-	-	-	28
1897	-	3	3	4	3	5	-	4	2	1	1	1	27
1898	3	8	3	5	2	1	1	1	1	3	-	-	28
1899	3	2	-	5	6	6	2	6	2	2	4	2	40
1900	1	2	2	2	3	4	4	4	2	1	2	-	27
1901	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1902	5	-	2	-	2	5	-	4	-	-	-	-	18
1903	7	6	3	11	25	20	15	12	18	12	19	10	158
1904	28	15	14	22	34	28	18	28	18	21	9	22	257
1905	11	17	6	11	12	11	10	16	14	11	13	6	138

Do przeniesienia . . . 1190

ROK	Stycz. I	Luty II	III	IV	Maj V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	Suma
1906	11	3	10	10	5	11	13	8	10	9	11	11	109
1907	10	15	4	7	10	16	9	10	11	-	1	1	94
1908	2	5	-	2	1	3	4	3	-	3	6	3	32
1909	14	10	4	15	11	13	7	2	2	6	12	12	108
1910	11	7	5	1	10	9	4	6	4	-	-	10	67
1911	2	8	9	8	7	9	22	23	10	17	6	13	134
1912	15	15	19	21	32	24	10	23	17	12	16	13	217
1913	19	20	14	16	25	15	16	20	8	10	19	18	200
1914	12	6	7	11	13	16	13	5	18	4	8	12	125
1915	-	-	9	-	2	13	9	7	-	-	-	1	41
1916	-	3	-	3	-	-	-	-	3	1	-	-	10
1917	-	2	2	-	2	2	-	2	-	-	-	-	10
1918	-	3	3	3	-	-	-	1	4	4	4	1	23
1919	2	-	-	4	2	1	8	2	5	2	1	2	29
1920	-	1	3	1	2	4	4	-	-	-	2	-	17
1921	3	-	4	5	3	2	1	4	-	-	3	3	28
1922	3	2	2	-	2	-	-	1	-	3	2	-	15
1923	2	1	1	1	4	-	-	-	4	3	-	3	19
1924	1	2	1	4	6	5	2	2	1	-	4	3	31
1925	3	-	1	-	-	4	4	-	2	-	2	-	16
1926	1	1	-	1	1	1	-	8	3	1	-	1	18
1927	2	-	-	-	3	-	6	2	-	2	-	1	16

R a z e m 2549

Z powyższego schematu widzimy, że w ciągu lat 44 zaoferowano 2539 wotów. Przeciętnie rocznie ofiarowywano po 58 wotów. Być może, że wotów ofiarowywano więcej, lecz wskutek różnych przyczyn przeoczono zapisać je do księgi. Pomimo to jednak, przyglądając się wykazowi składanych wotów w latach 1884 — 1927, widzimy wyraźnie nadzwyczajny przyrost składanych wotów w latach 1903 — 1906 i 1911 — 1914.

Przyrost ten łatwo wytłumaczyć na tle dziejów historycznych współczesnych; w latach tych bowiem mają miejsce dwie wojny: Rosyjsko — Japońska i — Światowa. Wojny owe właśnie były przyczyną wzmożenia ofiarowywania wotów błagalnych przed cudownym obrazem N. Marji Panny Ostrobramskiej. Wciągu tych ośmiu lat złożono 1338 wotów, a wciągu 36 innych lat — 1201. Przeciętna ofiarowywanych wotów przypadała rocznie w czasie wojennym — 167, a w innych czasach — 33, czyli 5 razy mniej.

Widzieliśmy, iż w latach 1844 — 1856 wpływało rocznie conajmniej przeciętnie

50 wotów, w latach zaś 1884 — 1927 — 58 wotów; przyjmując przeciętną 50 wotów rocznie mielibyśmy od r. 1844 — 1927, czyli wciągu lat 73 wotów 3650 plus 785 pozostawionych przez oo Bosych, czyli razem 4435 wotów.

Faktycznie, jak się ta sprawa przedstawia?

W wykazie wotów, jaki załączamy wkońcu niniejszej monografji, podaliśmy 181 wotów z napisami i datami oraz 190 wotów z napisami, ale bez dat; razem 371 wotów. Ponadto obliczyliśmy wszystkie wota, wiszące w kaplicy. Mimo trudności liczenia, chociaż na czas remontu kaplicy wota zostały pozdejmowane z ołtarza i przeglądaliśmy je w zakrystji, naliczyliśmy wszystkich wotów bez napisów lub z napisami nie dającymi się odczytać — 3940, licząc wota przytwierdzone do desek, jak i do blach miedzianych, przytwierdzonych przy czterech kolumnach ołtarzowych. Włączając wota z napisami otrzymamy liczbę 4211 wotów. Ponadto kilka pudów wotów znajduje się w skarbcu ostrobramskim, do obejrzenia których nie mieliśmy dostępu. Wiadomości o po-

wyższych wotach czerpiemy od ks. Prałata Stanisława Maciejewicza, który z polecenia J. E. ks. Arcybiskupa Wileńskiego segregował wymienione wota i zrobił wypis tych wotów, które nosiły charakter wdzięczności za otrzymane łaski. Wypis ten załączamy również w indeksie wotów, oznaczając wota te w nawiasie przez literę «M», jako że wiadomości o nich otrzymaliśmy od ks. prał. S. Maciejewicza. Ks. prał. M. wota, znajdujące się w skarbcu ostrobramskim, ocenia mniej więcej na liczbę 10 tysięcy.

Wkońcu niniejszego studjum pragniemy zauważyć, że większa część wotów jest bez napisów; kształtem ich jest przeważnie serce, tabliczka, lub część ciała, jako to: nóżka, ręka, ząb i t. p. Wota te przeważnie są srebrne. Z innych rodzajów wotów spotkaliśmy również korale, pierścionki, broszki, medaliki, żetoniki, różańce z masy perłowej, krzyżyki złote, ślubne obrączki, bransolety i t. p.

Z załączonego spisu wotów widzimy, iż treść napisów jest błagalna lub dziękczynna. W pierwszym spisie naliczyli-

Fot. J. Buthak.

my 52 wota błagalne, a 71 dziękczynnych, w drugim (wota z napisami bez dat)—112 błagalnych, a 58 dziękczynnych. Razem na 371 wotów — 164 błagalnych, a 129 dziękczynnych.

Napisy na wotach są przeważnie w języku polskim, w rosyjskim mamy 8, łacińskim 3, francuskim 2, niemieckim 1.

Najstarsze wota przytwierdzone są do blach miedzianych, które przykrywają 4 kolumny przy ołtarzu¹⁾. Są to wota poprzybijane jeszcze przez oo. karmelitów bosych. Najdawniejsze wotum nosi na sobie datę 1802 r. Być może, że niektóre wota bez napisu, lub z napisami nieczytelnymi zwłaszcza poprzybijane do owych 4 kolumn pochodzą z końca XVIII w.

---

1) Tak było w r. 1927. Obecnie wskutek nowej restauracji kaplicy ostrobramskiej, charakter tejże kaplicy oraz sposób zawieszania wotów nieco się zmienił.

DZIAŁ II.
SZATA I KORONY.

ROZDZIAŁ I.

Geneza szaty i koron obrazu ostrobramskiego.

W roku 1927 pod kierunkiem prof. Rutkowskiego odbyła się restauracja obrazu ostrobramskiego oraz szaty. Korony na wzór dawniejszych w złocie ręcznie kute wykonał wileński złotnik Ksawery Gorzuchowski. Korony te zostały nałożone na cudowny obraz ostrobramski w dniu 2 lipca tegoż 1927 r. Poprzednie korony złożono w skarbcu ostrobramskim. Szata i nimb po ostatniej restauracji zostały zmontowane w jedną całość, bowiem uprzednio szata składała się z jedenastu części, a nimb o 42 promieniach — z czterech ¹⁾.

---

1) Śledziwski Piotr, Cudowny obraz Najświętszej Marji Panny Ostrobramskiej, artykuł w Źródłach Mocy, zeszyt II, Wilno, 1927, 15—40; str. 25-27.

Szata ostrobramskiego obrazu jest srebrna, ręcznie kuta, cyzelowana i złożona w ogniu. Powierzchnia jej ozdobiona jest kwieciami. Ma na sobie otwory na ręce i twarz obrazu. Rysunek szaty całkowicie się pokrywa z ogólnym rysunkiem szat malowanych, z tą różnicą, że w szacie srebrnej uwydatniają się 4 poziome, zachodzące na siebie warstwy, których na szacie malowanej nie ma.

W szacie widać otwór powstały od przestrzału. Otwór ten znajduje się na prawem przedramieniu Bogarodzicy.

Przed r. 1927, czyli przed konserwacją obrazu ostrobramskiego, szata była przybita gwoździami do samego obrazu; po konserwacji obrazu owej szaty już do obrazu nie przybito, lecz przymocowano ją do osobnej powierzchni drewnianej, która połączona jest z ramą obrazu zawiasami.

Oto obecny stan szaty i koron ostrobramskiego obrazu.

Remer Jerzy (Madonna Warowni Wileńskiej, Kraków 1917, 6) mówi o 13 częściach.

Zagadnienie, nad którym się zastanowimy w niniejszym rozdziale jest, od jak dawna wiszą na ostrobramskim obrazie owe szata i korony.

W wizycie kościoła parafialnego ostrobramskiego z r. 1856 czytamy, że w kaplicy na obrazie znajduje się: «Szata srebrna złożona całe tło obrazu pokrywająca dwie na głowie jedna nad drugą korony, a około głowy Najświętszej Panny długie promienie z gwiazdami»¹⁾.

W r. 1844 przy zdaniu kościoła i kaplicy przez oo. karmelitów bosych Duchowieństwu świeckiemu piszą karmelici w inwentarzu takie słowa o szacie i koronach: «Szata. Przy obrazie Matki Boskiej z kilkunastu sztuk składająca się; dwie korony w kształcie mitry wielu różnokolorowymi kamykami i szkiełkami ozdobione z dwoma osobnymi aniołkami około głowy tego cudownego wizerunku korona promienista z kilku sztuk składająca się ze dwunastą dość sporemi gwiazdkami, te wszyst-

---

1) Arch. Ostrobr. Nr. 8, fol. 22.

kie sztuki w 1828 roku odnawiane i złożone...»¹⁾).

Z powyższych wzmianek widzimy, iż w r. 1828 szata i korony były te same, jakie znajdowały na obrazie ostrobramskim przed r. 1927.

O złożeniu szaty w r. 1828 mówi napis, znajdujący się na odwrotnej stronie nimbu obrazu ostrobramskiego. Napis ten jest wypisany atramentem. — Brzmi on: »W roku 1828. Junii 22. d. Szata ze wszystkimi częściami podnowiona i de novo wyłożona. Za prefektowstwa Brata Eugenjusza». W temże samem miejscu nieco wyżej wypunktowany jest inny napis: «R. P. 1810 tę szatę y Korony Czyściół: Woyciech Jastrzębski».

Czyszczenie szaty i koron w r. 1810 istotnie miało miejsce, o czem wyraźna wzmiankę mamy w Regestrze: «Ditto za odjęcie wyczyszczenie i naprawienie szaty tegoż (obrazu ostrobr), 2ch koron, i 2ch anioł-

---

1) Opisanie Kościoła... w r. 1844, fol. 22. Rkp. w Arch. Kurji Metrop. Wileńskiej w Dziale Wilno, Klasztor XX. Karmel. Bosych Ostrobr t. III.

ków, za odnowienie w niektórych miejscach teyże szaty pozłoty, przechędożenie kilkadziesiąt kamuszków w koronie większej będących, oraz pereł i kanaka, tudzież za Cwieczki i przybicie, wogół zapłacono—137 zł.»¹⁾).

Ze słów tych widzimy, że szata i korony w roku 1810 były te same, jakie i obecnie znajdują się na obrazie ostrobramskim oraz, że były one poprzybijane gwoździami do obrazu, co istotnie w czasie konserwacji obrazu w r. 1927 skonstatowano.

Regestr za miesiącem listopadem 1796 r. podaje wydatek na koronę: «Za koronę do obrazu Matki Boskiej—10 zł.». — Czy słowa te wskazują, że w tym czasie kupiono drugą koronę do obrazu, napewno powiedzieć nie możemy.

Sięgając dalej w przeszłość, znajdujemy wyraźną wzmiankę o ozdobach obrazu ostrobramskiego w 1754 w Trophaeum, gdzie po opisie ofiar, składanych do kaplicy oraz wotów, które blaskami swemi przy-

---

1) Regestr (25. IX. 1810) 189.

mnażają blasku obrazowi Najświętszej Bogarodzicy, znajdujemy czterowiersz:

«Potrójna korona dotyka się czoła
Oblicze promienne wokół gwiazdami
błyszczcy.

Prawice Aniołów dzierżą ze światłem
pochodnie,
We dnie i w nocy migają płomieniem
zapalone lampy ¹⁾.

Wzmianka powyższa nie mówi wyraźnie o szacie obrazu ostrobramskiego, ale jej istnienia każe się domyślać, skoro na obrazie znajdują się korony, gwiazdy i aniołowie.

O istnieniu szaty na obrazie ostrobramskim między r. 1754 a 1810 mamy dwie wzmianki niewyraźne w Kronice, a mianowicie:

1-o. za d. 28. V. 1760, «...u samej Ostrej Bramy, w której jak szyk wojska

---

1) Trophaeum, 2: „Terna Corona tegit cingens cum vertice Frontem, Effigies circo stellis radiata coruscat. Angelicae portant dextrae cum lumine taedas, Nocte dieque; micat flammis perfulgida lampas“.

uporządkowanego błyszczcy cudowna Bogarodzica Marja...» ¹⁾, oraz

2-o. za d. 6. V. 1765 r. — «...Ostra Brama, gdzie N. Marja Panna jasna cudami świeci, była ozdobiona...» ²⁾.

Wyrażenia powyższe mówią, że obraz ostrobramski błyszczcy, świeci. Są one zrozumiałe w przypuszczeniu, że na obrazie ostrobramskim umieszczona była szata, która, będąc pozłożona, istotnie błyszczała i świeciła.

Zatem wnosimy, że w r. 1754 wisiała też sama, co i dziś, na obrazie ostrobramskim szata z tą różnicą, że były trzy korony, a nie dwie.

O. Hilarion w r. 1761 w swojej Relacji o szacie wspomina o r. 1708, (pisząc o cudach obrazu ostrobramskiego) jak to w tym roku pewien żołnierz z armji Piotra I-go, zakradłszy się do kaplicy ostrobramskiej «Najświętszy Obraz z srebrney

---

1) Kronika, 324: „...penes ipsam Portam Acialem, in qua ut Castrorum Acies Ordinata Miraculis fulget Genitrix DEI Maria“.

2) Kronika, 416: „...Porta Acialis ubi B. V. M. clara miraculis lucet erat decorata...“.

odważył się odzierać szaty», której jednak nie zdarł, gdyż «gdy świętokradzką dotknął się ręką, cudownie od Matki Najświętszej rzucony o mur, roztracony w kawałki został»¹⁾.

Z opisu powyższego widzimy, że w r. 1708 obraz ostrobramski miał na sobie szatę srebrną. O. Hilarion nigdzie poza-tem o szacie nie mówi, wynika zatem, że szata srebrna na obrazie ostrobramskim znajdowała się już przed r. 1708.

Do dzisiejszego dnia zachowała się księga wydatkowa ostrobramska, rozpoczynająca się od r. 1685 i ciągnąca się aż do marca 1707 r.²⁾. Otóż w książce tej nie znajdujemy zanotowanych wydatków na kupno szaty srebrnej do obrazu ostrobramskiego.

Pod datą dn. 10 września 1689 roku, a następnie 23 września 1690 r. znajdujemy wyrażenia o obrazie ostrobramskim, pisane w tymże samym dniu w czasie wi-

1) Relacya 1, 28.

2) *Liter Acceptae et Expensae Ab Anno 1685 Inchoatus [usque ad Mart. 1707]* Rkp. w Uniwersyteckiej Bibliotece Publicznej w Wilnie za N. 4077.

zity przez przełożonego wizytatora, w których nazywa się obraz N. Marji Panny, wiszący na Ostrej Bramie, «cudowny». ¹⁾. Termin «cudowny», używany przez różnych wizytatorów - prowincjałów oo. Bosych, także przypuszczać, że w tym czasie obraz ostrobramski cieszył się już wielką powagą i czcią.

W inwentarzu rzeczy na fundacji za Wilją oo. Karmelitów bosych, spisany dn. 28 marca 1697 r. czytamy m. in., że znajdujący się tam obraz N. Marji Panny z Panem Jezusem posiada sukienkę srebrną pozłocistą nasadzoną kamykami i perłkami; 2 korony: jedna na N. Pannie, druga na Panu Jezusie²⁾. Nie znaleźliśmy

1) *Liber Acceptae et expensae*, fol. 51—52: „*Imagini Miraculosae, Beatissimae Virginis Mariae super portam... Datum Vilnae, die 10 septembris 1689 Anno*“. Tamże, fol. 61—62: „*...Imagini Miraculosae Beatissimae Virginis in Porta Ciuitatis, die 28 septembris A. 1690*“.

2) „*Inwentarz rzeczy na nowey Fundacyi za Wilją oo. Karmelitów Bosych 1697 dnia Miesiąca Marca 28 spisany*“. Rkp. w Archiwum Uniwersyteckiej Bibliotece Publicznej w Wilnie, L. 60 n. 44: „*Obraz Najświętszey Panny z Panem Jezusem w*

nigdzie wzmianki, aby oo. Bosi obraz powyższy uważali za cudowny, a jednak miał sprawioną srebrną sukienkę i korony. — Czyć więc można przypuszczać, aby ciż oo. Bosi pozostawili bez szaty obraz, o którym przyjezdni prowincjałowie - wizytatorowie w urzędowych księgach piszą, że jest cudowny? — Wynika stąd, że obraz ostrobramski w roku 1697 mógł posiadać szatę i korony i winien posiadać takowe.

O. Hilarion na pierwszych stronach Relacji pisze:

«To iednak pewna, że przed fundacya Konwentu naszego, ten S. Obraz... Nie-miał... żadney... przyzwoitey Cudownym Obrazom Ozdoby» ¹⁾.

Z wyrażenia tego nietylko widzimy, że przed r. 1626 obraz ostrobramski żadnych ozdób nie posiadał (ani szaty, ani koron,

---

komkach srebrnych u dołu herb pozłocisty. Sukienka Srebrna pozłocista kamykami... y perełkami nasadzona. Korony takież iedna na Nayświętszej P. Druga na Panu Jezusie Firanki U tego Ubrazu bawełniczane iedne drugie Czerwone adamaskowe z koronkami».

1) Relacya 1, 5.

ani wotów), ale, że oo. Bosi starali się o to, aby obrazy cudowne miały przyzwoitą ozdobę.

Bez szaty i korony był obraz ten również do roku 1668, gdyż do tego czasu oo. Bosi «niemieli należytego sposobu ten to Karmelu zaszczyt y ozdobę, albo na ozdobniejszym lokować mieyscu, (ile ieszcze nie mając o nim od Miasta powierzono starania) albo też same mieysce doskonale przyozdobić...».

Mamy zatem dwie daty: 1668 r., kiedy obraz ostrobramski był jeszcze bez szaty i koron oraz 1697, kiedy on już i szatę i koronę winien posiadać.

W latach 1668—1697 spotykamy jedną datę, która dla historii obrazu ostrobramskiego jest datą przełomową, a tą jest dzień 12 kwietnia 1671 r., czyli dzień poświęcenia przez biskupa Aleksandra Sapiełę pierwszej drewnianej kaplicy ostrobramskiej i wprowadzenia weń obrazu N. Marji Panny, o którym piszemy.

Uroczystość ta odbyła się wpaniale «z... Tryumfem y aplauzem»¹⁾, a obraz nie-

---

3) Relacya 1, 10.

siony był z kościoła do kaplicy ostrobramskiej przez osobistości, zajmujące czołowe stanowiska w społeczeństwie.

W przypuszczeniu, że obraz w tym dniu został ozdobiony szatą i koroną, — wspaniałość uroczystości nabiera nowego blasku i wytlómaczenia, bo oto dzień 12 kwietnia 1671 r. był nie tylko dniem «Introdukcji» obrazu do kaplicy, ale dniem przyobleczenia obrazu w szatę srebrną, oraz dniem tegoż obrazu ukoronowania.

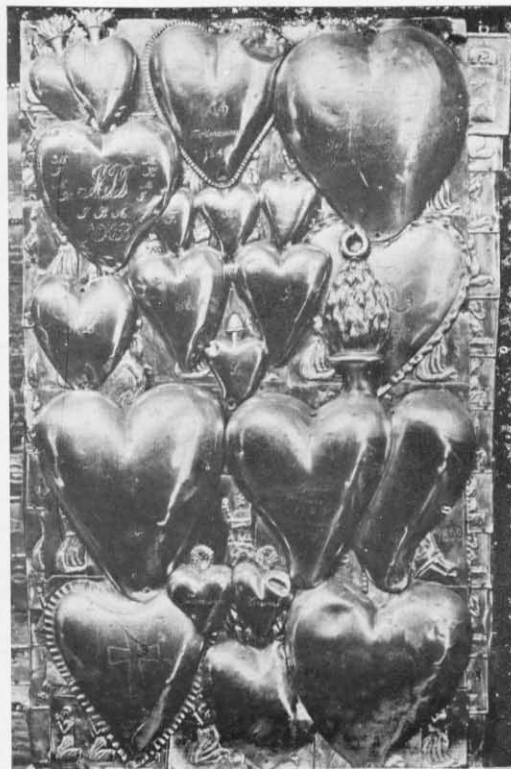
Przypuszczenie to popiera O. Hilarion, który tuż po opisie «Introdukcji» używa takiego wyrażenia:

«...która (N. Marja Panna Ostrobramska) tak oświecona iasnieyszemi co raz zaczęła słynąć Cudami»¹⁾.

Przypuszczenie to zgodne jest z logiką, gdyż w ciągu trzech lat od nabycia od miasta obrazu oo. Bosi mogli się o szatę postarać, tembardziej, że — jak podaje Kronika²⁾ — otrzymali oni w roku 1671

1) Relacya 1, 11.

2) Kronika, 106 „Anno 1671 largam Eleemosyna[m] accepit conuentus fl[ore]nos] scilicet quatuor millia, eu[m] hac sola obliga[t]ione quod pro

Fot. J. Bulhak.

dużą, bo w kwocie 4 tysięcy florenów, jałmużnę oraz, że O. Karol od Ducha św., promotor uroczystości Introdukcyj (a naszym zdaniem i kupna szaty i koron), potrafił zebrać znaczną jałmużnę od różnych poważnych osobistości ¹⁾. Relacja podaje jeszcze, że O. Karol po wybudowaniu kaplicy przyozdobił ją «Obrazami, pikturami, Inskrypcjami» ²⁾. Sądzić więc można, że nie przeoczył on również ozdoby samego obrazu.

Reauserumując, dochodzimy do wniosku, że dzień 12 kwietnia 1671 r. był dniem nałożenia na obraz ostrobramski srebrnej szaty oraz jednej korony.

Oto dowody, wyświetlające genezę szaty i koron obrazu ostrobramskiego. Dowody te nie są dowodami zupełnie pewnymi, wszakże, jeśli zważymy, że datę nałożenia na obraz szaty srebrnej oddalamy

---

Anima Illmi Dni Żeromski et consortis eius absolutat duo millia Sacroru[m]“.

1) Relacya 1, 8.

2) Relacya 1, 8. — Zob. Kronika (276—277), która mówi o trosce przyozdobienia kaplicy przez o. Karola od Ducha św.

od r. 1708, t. j. od czasu, kiedy obraz znajdował się jeszcze w drewnianej kaplicy i szatę już posiadał, w przeszłości tylko o lat 37, a od r. 1697 (kiedy już wienien szatę posiadać) — o lat 26, zaś od r. 1685, kiedy obraz oo. Bosi czcili już jako cudowny, — o lat 14, są one z braku pewniejszych zupełnie dostateczne.

ROZDZIAŁ II.

Geneza przestrzału szaty obrazu ostrobramskiego.

Spoglądając na szatę ostrobramską, widzimy, że na prawem przedramieniu Bogarodzicy posiada ona otwór, powstały skutkiem przestrzału karabinowego.

— Kiedy przestrzał ów miał miejsce?

Dotąd pewnych wiadomości nie mamy. Prawdopodobnie nastąpił on w czasie jednej z walk, jakie rozgrywały się przy Ostrej Bramie.

Dzieje Ostrej Bramy notują dwie większe walki przy Ostrej Bramie: 1-o w roku 1702 w czasie inwazji szwedzkiej i 2-o

w czasie walk między powstańcami oddziałami polskimi gen. Jasińskiego, a wojskiem rosyjskiem w r. 1794.

Walka w r. 1702 przedstawia się następująco.

Dnia 16 kwietnia tegoż roku, w sam dzień Wielkanocy, kilka oddziałów wojska litewskiego pod wodzą niejakiego Antoniego Nowosielskiego uczyniło wypad na Wilno. — W Wilnie obozowali wówczas Szwedzi. Oddział Nowosielskiego przedarł się do Wilna, przez Ostrą Bramę, walczył na ulicach miasta, lecz wobec nadciągających większych oddziałów szwedzkich musiał się cofnąć z powrotem przez Ostrą Bramę ¹⁾.

1) O walce z 1702 r. mamy dwie wzmianki: w Kronice i Relacyi. Kronika tak opisuje powyższą walkę: „Die scilicet primo Paschatis aliquot Cohortes Lithuanici Exercitus irruperunt Vilnam ad exercendos Suecos portisque Ciuitatis praeeoccupatis et in ijs truditatis Vigilibus Sueticis, multos alios dispersos per Ciuitatem perimunt, numerabant tunc perempti quingenti, quatuordecim ex nostris desideratis. Dum uentum fuit ad Portam nostram Ostrensem, in qua Miraculosa Imago B. V. Mariae Miraculosae adscribendum, Sue-

O przebiegu walki przy Ostrej Bramie z r. 1794 szczegółów bliższych nie mamy. Walka ta musiała być jednak dosyć uciążliwa, skoro od strzałów karabinowych poszarpany został dach nad gankiem oraz potłuczone zostały w zakrystji i kaplicy ostrobramskiej okna ¹⁾. Potłuczenie okien

---

tici uero Vigiles ad unum perempti in publica ante Portam Platea, per aliquot iacuerunt horas“ (Str. 259 — 260); Relacja zaś: „Roku 1702. Dnia 16 Kwietnia w sam dzień Wielkanocy J. W. Pan Antoni Nowosielski obożny W. X. Lit: z zostającą pod swoją Komendą Woyska Litewskiego częścią.. nieustraszonym sercem mężnie y bezpiecznie Szwedzkiego Woyska część znaczną w Wilnie obozującą napadł tak szczęśliwie, że wyłamawszy pierwsze drzwi Ostro — Bramskie z Przedmieścia, częścią ich rozproszył, częścią na placu trupem położył. I nim więcej Szwedow przybyło na pomoc wiele ich na Ulicach pobitych zostawił. Sam zaś W. Imć Pan Obożny od częstych postrzałów nienaruszony nazad powrócił“. (Relacya, 1, 21—22).

1) Regestr (Augustus 1794) str. 112: „70 Fun-
tow Blachy Żelazney Szarey Królewieckiey na po-
prawę Dachy nad gankiem poszarpanego sztur-
mem moskiewskim — 70 zł“; str. 113 „Reparacya
Okien potłuczonych w Kaplicy, Zakrystyi Czasu
ataku Miasta — 32 zł“.

w kaplicy ostrobramskiej każe przypuszczać, iż pewna ilość strzałów została skierowana do kaplicy.

Oto są dwa momenty, w których obraz mógł być przestrzelony. W pierwszym wypadku (przez strzały wojska szwedzkiego, atakującego oddział Nowosielskiego) rzecz ta wydaje się mało prawdopodobna, ponieważ z jednej strony nie wiadomo, gdzie się toczyła walka między oddziałem Nowosielskiego, a wojskiem szwedzkim, z drugiej — walka toczyła się raczej na białą broń, a nie palną. Gdzie były rzucone owe «bomby» — «bombardae», o których wspomina Kronika ¹⁾, trudno orzec, a w przypuszczeniu, że na ulicy Ostrobramskiej przed kaplicą, czy miały taką siłę, żeby odłamek przebił obraz i szatę srebrną, też trudno coś powiedzieć; raczej skłonni jesteśmy sądzić, że nie przebił obrazu i szaty, bowiem otwór, jaki widzimy na obrazie i w szacie nosi na sobie cechy otworu nie od odłamka pocisku, ale od kuli karabinowej.

---

1) Zob. wyżej, str. 51—52, przyp. 1.

Drugi zaś moment walki z roku 1794 nosi na sobie cechy wszelkiego prawdopodobieństwa, że szata i obraz zostały przestrzelone kulą rosyjską.

Regestr ¹⁾ wyraźnie podaje, że dach nad gankiem został poszarpany szturmem moskiewskim, że okna w zakrystji i kaplicy zostały potłuczone w czasie ataku miasta. — Niemała bitwa przy Ostrej Bramie i potłuczone okna w kaplicy pozwalają śmiało przypuszczać, że obraz w tym czasie został przebity kulą.

---

1) Zob. wyżej, str. 52, przyp. 1.

DODATEK.

WYKAZ WOTÓW OSTROBRAMSKICH.

WOTA, OPATRZONE NAPISAMI, ZNAJ-
DUJĄCE SIĘ W KAPLICY OSTRO-
BRAMSKIEJ, LUB W SKARBCE OSTRO-
BRAMSKIM ¹⁾.

I.

Wota z datą.

1. „Słabe Wdzięczności Słowo / Nim
zamknę powieki, W tym wotum o! Kró-
lowo / Przyimiey aż na Wieki⁴. Po jednej
stronie napis, po drugiej data „1802“. (T).
2. Monogram Marji, oraz napis: «I. R. /
1804“ (T).
3. „Matce... oferta Antoniego / Kuleszy
za zdrowie... / ...Ru 1806 / Mai 5 dnia“ (T).
4. Dwoje oczu. Napis: «1806 goda“ (T).

---

1) Wota w kształcie serca oznaczać będziemy
przez literę (S); wota w kształcie tabliczki —
przez (T), zaś wota znajdujące się w skarbcu
ostrobramskim oznaczać będziemy przez literę (M).

5. „Rozalia Petruszewicz / 1812“ (T).
6. „Rubl / 1813 — czistogo / sierebra / 4 zołotn. / 21 dola / stb.“.
7. „Jan/Szyleyko/1813 R. Dec. 24/“ (T).
8. „Hołd wdzięcznoscy Bogu / w Trocy Świętey Jedynemu / Do Obrazu Cudownego / Matki Bożej / w ostrey Bramie w Wilnie / Ofiara Roku 1816 / od Jozeffa y Jozeffy“. — Niżej wybite nazwisko firmy „Krupiński“ i nr. „12“ (T).
9. „Do Ciebie wołałem, gdy było w ucisku serce moje, wysłuchałaś mię z Góry świętej Swojej. Roku 1828“ (T. M.).
10. Żetonik z wyobrażeniem N. Marji Panny Niepokalanie Poczętej, z której rąk wypływa światło. Dokoła napis: „O Maryjo bez zmazy Poczęta Módl się za nami / Którzy się do Ciebie uciekamy / 1830“ (T. Żetonik). Niżej żetonu wyobrażenie dwoje oczu i data: „1841“.
- „Ofiara / 1810 Ro. Augu: A. S.“ (T).
- „1815“ (T).
11. „Pani zlituj się nad / nogą y bokiem mojm / Rachela / Roku 1831. / Junij dnia 27“ (T).
12. „C. C. / Roku 1839. Julij 20 dnia“ (T).

13. „O Maryjo bez zmazy / poczęta módl się za nami / którzy się do Ciebie / uciekamy / Roku 1840 Maia 16 dnia/“ (T).

14. „1842“ (T).

15. „Krzyżu Sty prowadź mię drogą zasług / niech w ciągu niey uniknę wszelkich / złych przygod i wiernie Ci służyć na wieki. / Ty co wszystkie rządysz włość / O Wszechmocna Opatrzności: / Zglądź wszelkie nasze przestępstwa, / A do cnoty doday męstwa. — / 1842. Junij 8 dnia“ (T).

16. «Matko Boska! przyjm tę skromną ofiarę od / nas nieszczęśliwych rodziców co, / po stracie pięciorga dzieciaków szóste / nowonarodzone polecając Tobie, prosimy Cię abyś je zachowała / nam w zdrowiu i życiu i nadal / od straty dzieciaków nas strzegła / 21 listopada Albert i Tekla Danileccy 1842 roku Grodno» (T).

17. «Ofiara Anny Popdawskiej / 1844 r. Stycz. 15 d.» (T).

18. „Matką Boską / Bądź naszą Juliana Maryi i Dzieci naszych Kamilli Henryka i Władysława / Opiekunką i pociesicielką Tobie wszystkie / nasze Interessa szczególnie o majątek / Widne i Ra-

deck w opiekę oddaemy — / Roku 1844
Maja 8 dnia / I. M. Andrzejkowicz» (T).

«M. B. / 1846 (S).

19. «o Matko Boska / uzdrow mnie /
1847 r.» (T).

20. „O Matko / Pociesz / mie 1848 / (T).

21. „Dzięki Tobie składam Matko Bos-
ka za wysłuchanie / próżb moich a pro-
szę Cie Matko Miłosierdzia zachowaj mnie
nadal w łasce i opiece Swojej Przenaj-
świętszej. / W. I. J. 1849 roku“. / (Du-
ży półksiężyc u spodu obrazu).

22. „O Matko / Miej nas w swojej
Opiece / Mikołaja i Aneta / Hlaskow / R.
1852“. (S).

23. Wyrzeźbione 3 postacie z obcięte-
mi rękoma. Napis: „W. I. M. 1852 r.“ (T).

24. „o Matko Ostrobramska, Dzięki Ci
składam za Twoją opiekę nad nami I. K.
Ł. 1852“. (S. M.)

25. „I. Z. K. / 19. Marca 1852 R. / Uz-
drowienie Chorych / Módl się za nami /“.

26. „Weronika Sumorok / 1853 Rorku“.
(S).

27. Wyrzeźbiona Opatrzność: rodzina.

Napis: „S. 1853 / Lip. 14 / Twojej Opie-
ce / oddajemy się“ (T).

28. „Wielbi Dusza moja Pana / 1853 r.
d. 27 grudnia“ (T).

29. „Miej nas w opiece Twojej / Mat-
ko miłosierdzia / 1854 /“ (T).

30. „Za Twoją Przyczynę Pani 1854 I.
K.“ (T).

31. „T. I. / Pod twoją Obronę Ucie —
/kam się roku 1855 / Decembra 16 /“ (T).

32. Matko Boska wstaw się / zamną do
Syna twego o / zdrowie i los pomyślny /
Roku 1856“ (T).

33. „Matko Cudowna miej nas / w Opie-
ce swej / S. I. C. Z. C. / 1857 /“ (T).

34. „O Matko Miłosierdzia, dzięki Ci skła-
dam 1857 /“.

35. „Matko Boska / strzeż nas od cho-
lery / 1857. 24 IV. / M. H.“ (S).

36. Starożytna rycina M. B. Ostrobram-
skiej z jedną koroną. Napis: «Matko Bo-
ska! Wysłuchaj modlitwy / moje i bądź
wspomożycielką w kłopotach moich.
K. K. Junij 16 d. 1857 r.“ (T).

37. „Matko Boska poruczam go Twej
opiece / 1857 Lipca 15 d.“ (S).

38. U góry osóbką klęcząca, między literami „A. K.” napis: „O Matko Boska, te dziecię przez Ciebie uzdrowione 1859 r.” (T. M.).
39. „Dzięki Tobie Najświętsza Maryo! za uzdrowienie Karoliny / R. 1860” (S.).
40. „Matko Boska, błagałem Cię: wysłuchiłaś mię Petersburg 28 marca 1860 r.” (S. M.).
41. „O Matko miej mię / w swej opiece / E. Z. / 1860 r. 20 czer.” (S.).
42. Opatrzność u góry, po bokach Z. W. Napis: „Dzięki Ci, Matko za uratowanie z toni nieszczęśliwej błagam Cię i nadało zdrowie i opiekę 30 lipca 1865 r.” (T. M.).
43. „Matko Boska / Opiekuj się nami / 17 February 25 septembra / 1866 roku / Nowotrzeby. / M. I.” (T.).
44. „Tobie Cesc i Dzięk Cynienie 1867 r.” (T.).
45. „M. W. O. / 1867 r. Pazdz. 18 d.” (S.).
46. „Miej ich w opiece 1868 r.” (T.).
47. „N. M. P. Ostrobramskiej te Votum poświęca 1870 r. Jej miłosierdziem uzdrowiony E. T.” (S. M.).
48. „5 Doktorów zdecydowało opera-

cyą na kolenie jako tumor 56 - letniemu takie operacje niebezpieczne. Udałem się do Matki Boskiej zawsze Panny Marji Bez operacyi boleść znikła. Przeto jako odrodzony przedłużam życie w wesołości i składam tę pamiątkę 1871” (T. M.).

49. „Dzięki Ci, Matko Miłosierdzia 1873 roku W. B.” (S. M.).

50. „Matko Miłosierdzia / miej moją matkę / i nas w swej opiece / L. 1874 R.” (T.).

51. „1876 roku 27-go Czerwca / Ofiara za uzdrowienie / Anny Korsak / i Jej nowonarodzonego / Syna Władysława.” (S.).

52. „Najświętsza Panno Maryo Ostrobramska / Zlituj się nademną / Na tym świecie broń mnie od wszego złe[go] [daj] mnie zdrowie szczęście mądrość / grzechow odpuszczenie a po śmierci Du / szy zbawienie Adam Wołkiewicz / 1877. (T.).

53. „Matko / Miłosierdzia / Broń mię / S. B.” / 27 Okt: 1877 r.” (T.).

54. „Zdrowie Brygidy Wincen / tego Żyzniewskich i ich / dzieci Augustyna i Florentyny 1878 Roku” (T.).

55. „o matko zlituj się /nad kochanym/
Stasiem / R. H. P. / 1879“ (T).

56. Opatrzność, niżej noga z raną. Napis: „I. 21. IV. 1879. S.“ (T).

57. „Pod Twoją obroną uciekami się /
Marija G. 1879 r. 7 czerwca“ (T).

58. „Matko Boska Cudami słynęca/miej
w Swojej opiece Helenę z dziećmi / 8.
Grudnia 1880 r.“ (S).

59. Klęcząca niewiasta. Napis: „W pa-
miat' iscielenia 9 maja 1880 M. P. (T.M.).

60. „Niech Ci będzie cześć i chwała,
nasz wieczny Boże na wieki wieków. —
Amen. 24. VI. 1880“ (S. M.).

61. „Matko Boska! nie opuszczaj nas,
a miej w Swojej opiece / Piotra Teresę
i Tunię / 8 Grudnia 1880 r.“ (S).

62. „Za cud doznany L. S. 1881“ (S).

63. „Podziękowauię / Matce Boskiej /
za otrzymane wychowanie / w Jasłowcu
1882 r.“ (T).

64. „1882 14 lutego / I. S.“ (T).

65. „Matko Boska uzdrów nam /dziec-
ko / Decem. 30 dnia 1882 r.“ (T).

66. „Dom dziatek naszych/ i nas miej

w swojej opiece / A. W. B. I. K. S. M.
I. W. T. / K. M. 1883. I. E.“ (T).

67. Osoba klęcząca. Napis: „Prakseda
Ciopła 1883 r.“ (T).

68. „O Matko Boga! / Błogosław moiej
pracy / S. G. / Roku 1883“ (S).

69. „Kamilla / 1884“ (S).

70. Dziękuję Tobie Panie / P. K. Z. /
1884 r. Maj“ (S).

71. „Na podziękowanie Bogu / za szczę-
śliwie odbytą operacyę / 25 Grudnia 1884/
S. Górską“ (S).

72. „Anna / Kisielewa / 1885 r. 1/7“ (T).

73. „Aleksandra Zawadzko / Matko
uzdrów ją / Listopada 3 dnia / 1885 Ro-
ku“ (S).

74. „Antonina 1886 r. / O Matko Bo-
ska Ostrobramska / Udrów mnie“ (T).

75. „Matko racz mnie / uzdrowić zupeł-
nie / Józefa 1886 r.“ (T).

76. Opatrzność. Osóbki. Napis: „Matko
Boska ratuj nas / 1886 r. 22 Nowembra /
Wincenty Katarzyna / Rodzina Rymowi-
czów / Mikołaj Tadeusz Jakób Walerya
Helena Maryana Marya“ (T).

77. „Władysław Bryndza / Roku Pańskiego 1887 / Kwietnia 17 dnia“ (S).

78. „Opiekunko wdów i sierot / nie opuszczaj nas! Sierpień 1887“ (T).

79. „...ratuj nas od wszelkich / smutków i chorób / 1888 r.“ (T).

80. „Matko Najświętsza / zachowaj nam / zdrowie 1888 r.“ (T).

81. „Pawełek—Maj—1888“ (S).

82. „Z podziękowaniem za szczęśliwe wyleczenie 16. XI. 1887 i 15. VIII—1888“ (M. Noga srebrna).

83. Postać klęcząca. Napis: „Bielmont / w subbotu w 8 czasow utra / 10 sientia-bria 1888 goda / Amin / “ (T).

84. Rodzina cała w postaci klęczącej, nad każdą postacią dwie litery: UB / TB / AB / MB / 1889“ (T).

85. „O Maryo! / Uzdrów dziecię / moje / 1890 r. / P. Z. / “ (T).

86. Postać klęcząca i otwarta rana. — Napis: „Dziękuję Tobie o Maryo! Żeś mnie / grzesznej wysłuchała Tyś czysto / Niebios Lilio Dałś mi Com żądała / zonowie [powinno być zdrowie]. Ach wspieraj mnie na ziemi Nadal / łaskami Twoimi O Ma-

ryo! / TT. 17 Marca 1890 r. 1887 r. Rudziński“ (T).

87. „W dowód gorącej wdzięczności 16-go kwietnia 1891 r.“ (S. M.).

88. „E. R. Matko, dziękuję, że uzdrowiłaś 1891 r. 19 lipca“ (Noga srebrna M.).

89. „Matko Najświętsza / Dzięki Ci / za uzdrowienie / 1892 r. (T).

90. „Ofiarują / Jania, Kazia, Wandzia / 1892 r.“ (S).

91. „Matko Boska Ostrobramska / Ulecz naszą Irenkę / M. W. B. / 1893 r Kwietnia 6“ (T).

92. „Cudem Twoim, Pani. 20 maja 1894 r. Michał i Marja“ (S. M.).

93. Klęczący chłopiec. Napis: „S. M. / M. M. / Matko Ostrobramska / pocieszyć cię strapiionych! / składamy Ci dzięki za ocalenie nam / syna Stefusia pelecamy go opiece / Twojej Przenajświętszej / Moskwa / 25 Maj 1895 r“ (T).

94. „Tobie Cześć i chwała / B. P. 1896 r.“ (T).

95. „Ofiara dziękczynna za szczęśliwe rozwiązanie Gabrjeli Skirmunttowej 22. II. 1896“ (S. M.).

96. „Dziękując za / szczęśliwe urodzenie się / wnuka / 1. VIII. 1896“ (S).

97. Łóżko chorej osoby, nad niem krzyż i słowa: „W. G. / 1897 r.“ (T).

98. „Henryk i Marya / 23 września / 1897“. (2 S).

99. „Matko miłosierdzia / pociesz mię strapioną / W ręce Twoje / oddaję sprawę moja / z 6. I. 1897“ (S).

100. „Alfonsina — Marja — Asunta Liguori lat 2 cudownie uzdrowiona 1897“ (S. M.)

101. «Alfonso Maria / de Lignori / uzdrowiony / 1898 r.» (S).

102. „Marya Klementyna / uzdrowiona / 1898 r.“ (S).

103. „O Maryo W ręce Twoję / Oddaję zbolale serce moje / Augustyna W. / 1898 r. / “. (S).

104. „Najświętsze serce Maryi / uzdrow serce moje / A. S. / 1898 r.“ (S).

105. „Sainte Vierge, vous avez exaucés mes prières, gardez nous votre sainte protection Z. R. 2. Fevrier 1898 Petersbourg (T. M.)

106. „M. G. / 1899 r.“ (S).

107. „Boże! bądź wola Twoja / 1 sierp. 7. Październ. 1899 r. / O Maryo! imienia Twego wezwanie / od rozpaczony broni / Matko Miłosierdzia! Pod Twoją / obronę uciekamy się“ (T).

108. „W dziękczynieniu Matce Najświętszej za wysłuchaną prośbę d. 9. VI. 1900“ (S. złote M.).

109. „Pod Twoją obronę / 16. XI. 1900 / P. K.“ (T).

110. Postać klęcząca. Napis: „O Matko Boska uzdrów mnie / 1901 r.“ (T).

111. „O Ciebie Radujetsia / Błagodatnaja wsiakaja twar' / 17-go Oktjabria / 1901 g.“ (S).

112. „Witoldek Sagatowski / 1901 r.“ (T).

113. Postać klęcząca. Napis: „Dziękczynienie za / doznanie cudó / 1901 r. M. P. od E. S.“ (T).

114. „O Matko Miej Nas / W Swej Opiece! / 11-go Marca / 1902 r.“ (T).

115. „Za ocalenie nogi z nieszczęśliwego wypadku w d. 21. II. 1902 ofiaruje Józef syn Alfreda Potocki“. (Noga srebrna złożona M.).

116. „Postać klęcząca. Napis: „Malwina Stogniew / 1903“ (T).

117. „L. M. Ż. / 15. II. 1903“ (S).

118. „Lolutek / d. 8 Grudnia 1904 r.“ (S).

119. „Pamiętka chrztu / 22 Lipca 1905 r.“ (Krzyż złoty).

120. „Pod Twoją obronę / uciekam się / 1906 r.“ (T).

121. „K. L. / 1906 r.“ (S).

122. „Za Twą Opiekę Matko nasza Droga Dzięki Ci składa dziatwa uboga. Od dzieci ochrony Trockiej — 1906 R.“ (S).

123. 4 serca, na których widnieją kolejno imiona: Izio, Henia, Jan, Antoni, oraz napis: „Jezu dobry! proszę Cię przez miłość, którą miłujesz / Matkę Twoją i jako prawdziwie Ją miłujesz / i chcesz żeby / Ją by miłowano / tak daj mi, aby wszystkie dzieci moje Ją / prawdziwie / miłowały / Amen / 1. V. 1906 r.“ (T).

124. „Pamiętka od Pielgrzymów Białostockich 15/28 Sierpnia Roku 1906“ (T).

125. „L. M. / 1907“ (S).

126. „7 Marca / 1907 r.“ (S).

127. „5 Sierpnia 1907 r. / od Pielgrzymów Białostockich“. (Duża tarcza srebrna).

128. „Ofiara za uzdrowienie / Musi Ordzianki / 1908 r.“ (S).

129. Z jednej strony: „Pocieszycielko strapionych / módl się za nami“; z drugiej — : „Przedśmiertne votum / Stefana Paszkiewicza / zgasłego w 18-tej wiosnie życia / 1908 roku“ (S).

130. „Ofiara dziękczynna / 5. 1. 1909 rok“ (T).

131. „Józef, Iza / Maryńcia / 28. II. 1910“ (T).

132. „O Matko Boża / racz przyjąć tę ofiarę / za uzdrowienie moje. / Matko Miłosierdzia / nie opuszczaj mię / Z. / Maj 1910“ (S).

133. „Gabryela Stanisław / Jakowiccy / 22. V. 1910“ (S).

134. „Cudom twoim Pani polecam / loś mój: synów moich! Matko / miłosierna kieruj nami / W. E. 1910 r. 11. X.“ (S).

135. „M. B. / 1912 r.“ (S).

136. „Dzięki Ci Matko Najświętsza / za wysłuchane prośby serca / Petersburg 1912 r.“ (T).

137. „Chwała za uzdrowienie Koli w 1912 r.“ (Kotwica srebrna M.).

138. Postać klęcząca. Napis: „Matko miłosierdzia / Błagam o Zdrowie Córk / 12. VI 1912 r.“ (T).

139. „Marja / 1913“ (S).

140. „Helena / 1913“ (S).

141. „Aleksander / 1913“ (S).

142. „Matko ratuj! / Uzdrawienie chorych módl się za nami / Dziękczynienie i prośba / Za zdrowie i o zdrowie / najukochańszej siostry / Cecylji Plater Zyberkówny / Marja Broel Platerowa / Wilno 15-go sierpnia 1913 r.“ (T).

143. „O Matko nasza / za ocalenie zanosimy nasze dziękczynienie / i nadal miej nas w swej opiece / o Matko nasza bądź pozdrowiona. / Maryia, Jadwiga, Łucja i Zenajda / Łozickie / 9. XI. 1913 r.“ (S).

144. „Za wyzdrowienie dziękuje / polecają się opiece / Matki Boskiej / Konstanty Helena / Marylka Kocio / Linka / Wilno / Styczeń 1914 r.“ (S).

145. „Uzdrawienie chorych / racz przyjąć pokorne i gorące dzięki / Wilno 1915 M. G.“ (T).

146. „Matko daj zdrowie / dla J. / 19. V. 15 r.“ (T).

147. „Pomnij, o Przenajświętsza / zem dziecię Twoje, / a Tyś Najdroższa, / o Maryo Matką moją! / Strzeż mię! / Prowadź mię! / Zbaw mię! / 31 Maj 1915 r.“ (T).

148. „Cudem Twoim, Pani, Ks. K. W. Masiukiewicz 10 VII 1915 r.“ (T).

149. „J. J. / 2. VIII. 1915“.

150. „Dzięki Ci Matko / 1916 rok“. (T).

151. „Matko nie opuszczaj nas! / Pamiętka ocalenia kościoła i parafji / w Grauzyszkach, / 8. IX. 1915 — 8. IX. 1916. / X. W. M. Grabowski“. (S).

152. „1907 — 1918“. (T).

153. „Dzięki Ci Matko / za wyzdrowienie / Tadzia / 20. IV. 1918“ (T).

154. „Dzięki Ci Matko / składamy za opiekę nad nami w czasie wygnania W. Z. G. 19. VII 1918r“. (T M).

155. Postać klęcząca. Napis: „Dziękuję Ci o Matko / przenajświętsza / żeś ochroniła / mię od kuli / 1919“. (T).

156. Talerz srebrny. Napis: „Chleba naszego powszedniego daj nam dzisiaj / 5 stycznia 1919 Wilno/Zlituj się Maryo / Niech się nie tułamy/Marya Wincenty Józef/Krystylna / Zygmunt / Łubieńscy / Adela Wa-

claw Jerzy Zahorscy / Królowo Korony
Polskiej / Módl się za nami“.

157. „Mati Bożja sochrani nas pod /
krowom Twoim.

Michail	„	Aleksiej	o
Gieorgij	„	Konstantin	
Zinajda	„	Walentina	„
Lubow	„	Ekatierina	
Marja	„	Nikołaj	
Gieorgij	„	Jelizawieta	„
Aleksandra	o	Jelena	
Wilgielm	„	Nikołaj	R

28 fiewrała — 13 Marta 1919 g.» (T).

158. Krzyż walecznych. „Na Polu Chwa-
ły / 1920 / Walecznym“.

159. „1914 — 1921 / Z. M“ (T).

160 „Pod twoją Obronę / uciekamy się/
Boga — Rodzico! / Maj 1921 r. / Konstan-
tynopol“ (T).

161. Wyrzeźbiony samochód. „Syndy-
kat Handlowy w Warszawie / za szczęśli-
wą podróż / Kraów — Ryga / czerwiec
1922 r.“ (T).

162 „Tobie Najświętsza Panno / co w

Ostrej świecisz Bramie i Jasnej bronisz
Góry / Hołd składają Pielgrzymi / Biało-
stockiej Parafji / 10. 4 czerwca 1922“. Tar-
cza, na niej wyryte: Orzeł Biały, król,
królowa, drzewo i krzyż.

163. „Dzięki Ci, / Opiekunko Łaskawa
23. VI. / 1921 / 1923 / W. / A. / “ (2S).

164. „Królowa Niebieska / opiekuj się
nami / N. K. 1924 r / “ (S).

165. „Dziękujemy Ci, Matko, Juljan —
Natalja 1924“. (T).

166. „Z wdzięczności za otrzymaną ła-
skę / Ofiarował Z. - R.-K. / 11. IV. 1924 r.“ (S).

167. „Staś 24. VI. 24 r.“ (Srebrna
nóżka, S).

168. „Za / wysłuchane prośby / Tobie
Matko / ofiaruję. / Wilno 24. VI. 1924“. (S).

169. „Wdzięczni / Tomaszowstwo / Je-
łowiccy / 25. II. 1925 r.“ (T).

170. Szpilka z brylantem i medal zło-
ty z N. Marją Panną Ostrobr. «Dziękczyn-
ne votum Jana Szukszty za cudowne u-
zdrowienie w grudniu 1925“. (na medalu).

171. „Hołd za uzdrowienie / Jureczka /
listopad 1926 r.“ (S).

172. Trzy postacie. Napis: „Polecamy się w opiekę Matki Boskiej / 1926 r.“ (T).

173. „Dzięk Ci, o Matko / za cudowne uzdrowienie / rannego 14 Maja 1926 roku / Adama Domańskiego“. (T).

174. „8. II. 1926 / W. R.“ (Nóżka).

175j „Dziękczynienie / Bożej Matce / za doznany cud / 25. 9. 1926 / A. Rajchert“. (2 S.).

176. „Regina Caeli / ora pro nobis sancta Dei / Genitrix / Wilno — 19. XI. 1926 /“. (T).

177. /„Dzięk Ci, Matko/ za rękę 1927 / B. I.» (Ręka).

178. „Z podziękowaniem za uzdrowienie / M. I. 1. / 3. 1927“ (T). (Nóżka).

179. „Matko / co w Ostrej świecisz Bramie / Daj zdrowie / Babci, Cioci, Mamie / Nam szczęścia Serc Ludzkich / Anula, Lunka, Marysia / Tarnów 1. VII. 1927“. (S).

180. Duża Tablica srebrna; w środku wypukłe serce. Napis: «Matce Boskiej Ostrobramskiej / w dniu Jej Koronacji / ofiaruje pielgrzymka z Jasnej Góry / 2. VII. 1927“.

181. «Dzięk za łaskę / 6. X. 1927» (S).

II.

Wota bez dat.

1. „Ku Chwale Najświętszej / Maryi Panny / chorej Dagmary / Najświętsza Panno nie opuszczaj nas“ (S).

2. „Dziękuję Ci, Matko“ (T).

3. „I. G. / Pod Twoją obronę uciekam się“. (S).

4. „Podziękowanie za wysłuchaną prośbę“ (T).

5. „Dzięk Ci, Matko“ (T).

6. „Pod twoją Obronę / uciekamy się“ (T).

7. „Jaś / Uzdrowienie chorych / módl się za nami“ (S).

8. „O, Matko Boska uzdrow mię L. K.“ (T).

9. „Pod twoją obronę / uciekamy się“. (Trzy T.).

10. „Pod Twoją obronę uciekamy się /
Matko Miłosierdzia zbaw ją“ (T).

11. „O Matko Boża! miej w Swej opiece / K. R.“ (T).

12. „Pod Twoją obronę uciekamy się /
Św. Boża Rodzicielko“ (T).

13. Serce przeszyte krzyżem. Po jednej stronie: „O Maryo cudowna! Matko i Pani / nasza! ukształć twe Córki i / niewolnice na wzór Serca / Twego — napełnij je duchem / Seraficznej miłości ubóstwa i / wzdargy świata — pokory / i zaparcia siebie“. — Po drugiej stronie: „Ukrywaj je w Sercu / Twojem pomnażaj w duchu / i liczbie i oddaj je Jezusowi Synowi / Twemu, a panu naszemu na wieki“.

14. „Dzięki Ci / Matko / za Wilno“ (T).

15. „Matko Boska dopomóż mi / A. W.“ (T).

16. „Panno Święta / miej nas zawsze / w swej Opiece / “ (S).

17. „Módl się Matko za nami“ (S).

18. Postać chłopca klęczącego: „Matko Miłosierdzia / zwróć zdrowie ojcu“ (T).

19. „Piotr / Sumiel“ (T).

20. „Z podziękowaniem / za uzdrowienie / Jadwigi“ (S).

21. „Matko miłosierdzia / uzdrów mię / H. R.“ (T).

22. „Pod twoją Obronę uciekamy się“.

23. „O Matko miłosierdzia / wyproś zdrowie dla Honoraty“ (T).

24. „Od Kazi“ (S).

25. „Matko ratuj dziecko“ (T).

26. „Pod Twoją obronę uciekamy się święta Boża Rodzicielko / od wszelkich przygód racz / nas zawsze wybawić“ (T).

27. Order sr. „Za bieżący rok / służbu w policji“.

28. „Matko / Boska / nie opuszczaj / nas“ (S).

29. „Edzio / Jadzia / Ignas / Pola / Nalusia / Zbinio / “ (T).

30. „Dziękujemy Ci / Matko“ (T).

31. „A. G. / B. W. / Matko! nie opuszczaj nas“ (S).

32. Branzoleta „Astrobramskaja / Bożija Mater / spasi i sochrani / Fieodosiu i otroka / Iwana“.

33. „O Maryo uzdrów mi dziecko“ (S).

34. „Uzdrowienie / chorych / módl się / za nami“ (T).

35. „Dzięki Ci / Matko, miej / nas i nadal / w opiece Szej“ (S).

36. „Matko miej nas / w opiece swojej / K. S. P“ (S).

37. Uzdrowienie chorych / módl się / za nami“ (S).

38. „Marijo uzdrów / mnie / M. T“ (S).

39. „Maryo chroń nas / od złego“ (S).

40. „Matko miej nas w opiece“ (T).

41. „Za łzy wysłuchane“ (S).

42. „Wdzięczna Matka“ (S).

43. „Nieraz ja Twojej doznałam opieki / pociechy w smutku / i wsparcia w potrzebie“ (S).

44. Owal srebrny. Napis: „Matko Boska / uzdrów Andzię“

45. „Dziękujemy / Ci Matko“ (T).

46. „O Maryo bez grzechu / poczęta Módl się / za nami, którzy się do / Ciebie uciekamy“ (T).

47. „Uzdrowienie chorych / módl się za nami“ (S).

48. „Matko Boska / nie opuszczaj nas (S).

49. „Maryo podnieś łaskawie powieki / Ispojrzyj na mnie Kiedy błagam Ciebie“ (T).

50. „Pod Twoją obronę / uciekamy się / Błagam“ (T).

51. (Krzyż srebrny) „Dzięki Ci, Panno Święta“

52. „O Matko Boska / módl się za mną / który się do Ciebie / uciekam / Uzdrów nas i miej w opiece“ (T).

53. „Matko Miłosierdzia! Ratuj / ulecz, pociesz“ (S).

54. „O Matko! pod / Twoją opiekę / oddaję dziecię moje“ (S).

55. „Matko miłosierdzia przyjm / wdzięczność moją za / uzdrowienie“ (S).

56. „T. G. / Matko Najświętsza! / racz mię uzdrowić“ (T).

57. „Matko uzdrów / mnie S. K.“ (T).

58. „W najkorniejszej podzięce / Najświętszej Paniencie“ (S).

59. „Matko, miej ich w opiece“ (S).

60. „Matko Miłosierdzia / uzdrów H. Z.“ (S).

61. „Pod Twoją / Obronę uciekam się / P. M.“ (T).

62. „Matko nie opuszczaj nas“ (S).

63. „Najświętsza Matko. Ratuj nas“ (S).
64. „Matko uzdrów / syna mego i miej / go w swojej opiece“ (T).
65. „Matko Miłosierdzia / uzdrów mię / K. Zejdowski“ (S).
66. «Matusiu Najświętsza / wróć serce męża ukochanego / i broń go od złego“ (S).
67. „Matko Litości / Uzdrów mnie“ (S).
68. „Z podziękowaniem / za odebraną łaskę / Jadwiga Zółtowska“ (S).
69. „O Matko Boska / uzdrów moje biedne serce“ (S).
70. „Matko Miłosierdzia / nie opuszczaj mnie w / dalszym mem życiu / B. G.“ (S).
71. „Pod Twoją Obronę / uciekamy się / Edward Joanna / Szuchowo“ (S).
72. „Matko Ostrobramska / uzdrów Hilarego“ (T).
73. „Z podziękowaniem / za wysłuchaną prośbę“ (T).
74. „Signum crucis / salus mea est“ (T).
75. „O Matko Dobroci / i / Miłosierdzia“ (S).
76. «O Matko nie / opuszczaj naszego / Syna“ (T).

77. „Matko ratuj“ (T).
78. „O Pani nasza / uzdrów Zolutkę“ (T).
79. „Matko miłosierdzia / zlituj się nademną“ (T).
80. Dziękuję / Ci / Matko“ (T).
81. „O Matko Bozko Ostrobramsko / daj mi zdrowie i wspieraj / mnie święta łaską“ (T).
82. „O Matko Boska / Matko Miłosierdzia / miej mię w swojej / Opiece“ (T).
83. „Matko miłosierdzia / wyjednaj zdrowie / dla Maryi“ (S).
84. „Matko Boża / miej nas / w opiece“ (S).
85. „MatkoBoska/Uzdrów żonę moją“ (T).
86. „Matko najświętsza / weź ten interes pod / Twoją opiekę. P. i S.“ (T).
87. „Matko uzdrów“ (T).
88. „Matko litości / spójrz na nędze nieszczęśliwej“ (T).
89. „Podziękowanie Matce / Boskiej / za / zdrowie / nie“. (T).
90. „Matko / miłosierdzia / uzdrów Melcię / od chromania“ (Noga).
91. „z Twoich / darów Tobie / Pani / ofiaruję / S. Ż. (T. Wieniec żyta wryty).

92. „Ratuj o Maryo“ (T).
 93. „Na intencję / Anny“ (T. (Noga).
 94. „Błogosławionaś / Maryo“ (T).
 95. „Doznałam nieraz Twojej Świętej
 Opieki, W smutku / boleści chorobie po-
 trzebie Boga Rodzico podnieś powieki /
 wstaw się do Syna ja wzywam Ciebie“
 (T. Dwa serca wyryte).
 96. „O! Matko wielkiego miłosierdzia /
 miej nas w Opiece Swojej“ (T).
 97. „O Matko Miłosierdzia! Pod Twoją
 Obronę Uciekamy / Miej Opiekę nad na-
 mi sierotami“ (T).
 98. „Cudem Twoim Pani“ (T).
 99. „Matko Miłosierdzia / miej w swo-
 jej opiece!“ (T).
 100. „Za uzdrowienie chorych / Pod
 Twoją obronę“ (T).
 101. „Ofiaruje Matce Boskiej / Ostro-
 bramskiej“ (T).
 102. „O Matko Wielkiego Miłosierdzia
 pełna litości i dobroci / weyrzy na nas
 nieszczęśliwych / z ufnością oddających
 opiece twojej“ (T. Opatrzności).
 103. „K. G. / Matko Ostrobramska /

przyjm w opiekę Swoją / Nieszczęśliwy
 wzrok i oczy“ (T. Oczy).

104. „Polecam siebie całą Familię mo-
 ją / krewnych, i przyjaciół opiece Two-
 iej“ (T).

105. „O Pani o Matko moja / Pomnij
 żeśmy twoje / strzeż jch i broń jch / Jako
 rzeczy i własności swojej“ (T).

106. Napis: „Matko Miłosierdzia /
 Przyjm w ofierze te serca przyjaciół i /
 sierot a rozpal je miłością Boga“ (T.
 Opatrzność i wieniec serc, na których
 wypisane litery imion).

107. „Matko / Miłosierdzia / Pod Two-
 ją / Obronę / uciekamy / się“ (Ostra
 Brama wyryta. T).

108. „Hipolit Honesty Regent / Sądu
 Gł - o Litt - o, Składa dzię - / ki, za Las
 mu dany“ (T).

109. „Ofiarowano / Przez / Wincen-
 tego / Połoniewicza“ (S).

110. „Uzdrowienie / chorych Módl
 się / za nami“ (S).

111. „Ste Vierge / sauve de mes per-
 secuteurs“ (wstęga sr.).

112. „Matko ratuj“ (S).

113. „Matko miłosierdzia / ratuj nas“ (S).
 114. „Na uzdrowienie / Józefa Unge-
 ra“ (S).
 115. „O Matko Najświętsza / ustal dwa
 losy / miej ich w Twojej pieczy“ (S).
 116. Matko miej w opiece (E. O.)“ (S).
 117. „Matko Boska miej / I. K. w swojej
 opiece“ (T).
 118. „Matko uzdrów mnie“ (T).
 119. „Ulecz to serce biedne“ (T).
 120. „O Matko miej mnie / w opiece“ (S).
 121. „Matko Boska / daj zdrowie Mi-
 chasiowi“ (T).
 122. „Miej go w swojej Opiece / wruc
 go nam pomyś / lnie i szczęśliwie“ (T).
 123. „Matko Miłosierdzia / uzdrow
 mnie / zupełnie / T. K.“ (T).
 124. „Matko Miłosierdzia / miej opie-
 kę nad nami“ (T).
 125. „o Maryo bez grzechu poczęta
 módl się za nami, którzy się do Ciebie
 uciekamy“ (T).
 126. „Matko nie opuszczaj nas“ (T).
 127. „Matko Boska litościwa / miej
 Lucję w swojej / świętej opiece /“ (T).

128. „Dziękuję Ci, Matko miłosierdzia
 żeś / wysłuchała moje prośby nie opusz-
 czaj / nas i nadal w cięsk...“ (T).
 129. „Miej ją w swojej Opiece / i obro-
 nie Matko Cudowna / Błogosław ją w każ-
 dej chwili“ (T).
 130. „Ofiara / do / Obrazu / N. M. P. /
 Ostrobramskiej / w Wilnie“ (S).
 131. „O Matko odejmij boleści moje“
 (Serce).
 132. «Matko najświętsza / Ofiaruję Ci
 Serce / Swoje na życie / całe Józie“ (S).
 133. «W. E. / Matko Miłosierdzia / wy-
 jednai miłosierdzia» (S).
 134. „Pod Twoją obronę / polecam sy-
 na mego“ (T).
 135. «Ostrobramska uzdrów mnie» (T).
 136. «Matko Miłosierdzia / uzdrow
 mien» (T).
 137. «Matko Miłosierdzia / broń od
 napaści ludzkiej / niewinnych sierot / Jó-
 zefinę i Teofilkę» (S).
 138. Hania / Kazik» (Żetonik złoty).
 139. „O Matko Boska / Łaską Świętą
 Uz-/drow mien“ (T).
 140. „Ofiara dla Matki Boskiej / Ostro

Bramskiej / od Maryanny Wolgienmulo-
wy" wybite „Nr 1 m. 12“. — (Na blasze
miedz. półokr. T.).

141. „Ratui mie Matko / w tiem moiem
Frasunku/Niechai...“ Wybite: „12...12“ (T.
Na blasze miedz. pół).

142. „Dziękując za łaskę / otrzymaną
/Michał Meysztowicz“ (S).

143. „O Maryo bez grzechu poczęta
otocz / męża mego Eugeniusza Twoją po-
tężną / Opieką, Tobie go oddaję ukryj go
w przeczystym Twym sercu ratuj / broń
i strzeż go jako rzecz i własność Twoją /
Amen“ (S).

144. «Poruczaju docz / Twoim molbom
/W. S.» (S).

145. «O Maryo! Matko Boska / przyim
duszę zmarłego Michała do Chwały swej/
a wdowę i sieroty pod macierzyńską/opie-
kę / J. I.» (S).

146. „Matko Miłosierdzia / daj zdro-
wie Matce naszej“ (T).

147. „Pod Twoją Opiekę / przyjm Ją o!
Maryo“ (T).

148. Napis: „Matko / Miłosierdzia po-

ciesz Nas“ (T. Opatrzność, serce przesz-
te mieczem).

149. „Matko Bozko wysłuchay / proź-
by moje opatrz mnie / łaską swoją
A. Z.“ (T).

150. „Doz. cudu T. T“ (T. Obrazek
N. Marji Panny Ostrobramskiej).

151. „Ofiara dziękczynna“ (S. M.).

152. „Dzięki Ci, Matko, za wysłuchanie
mej prośby“ (S. M.).

153. „Wdzięczność Marji I. K.“ (S. M.).

154. „Ofiara za uzdrowienie od Z.
Z.“ (S. M.).

155. Medal złoty na I-ej str. herb Pogoń
w wieńcu dębowym, w otoku wyrznięto:
„pod Twoją obronę, Matko oddaję Ci moich“,
po 2 str. medalu na płaszczyźnie gładkiej:
„Dzięki Ci za Łaskę J. K.“ (M).

156. «O Maryo, Matko i opiekunko,
niech Ci będą nieskończone dzięki, żeś
go raczyła zachować, miej i nadal w swej
opiece i obronie» (S. M.).

157. «Dziękuję Ci, Matko, za zdrowie
Irenki» (T. M.).

158. «Matko Boska doznałem Twego
cudu I. C.» (S. M.).

159. «Die Bitte ist erhört». (M.Tarcza herbowa).

160. «Wdzięczności Marji A. K.» (S).

161. «Matko u nuk Twoich składam Ci dzieczki I. P. P.» (S. M.).

162. „O Pani, Ty mię uzdrowiłaś T. S.» (S. M.).

163. «Cudem Twoim, o Pani» (T).

164. „Łaską Twoją, o Pani“ (T).

165. „Czięki Ci, Matko“ (T).

166. Mężczyzna klęczący. Napis: O Marjo, Matko i Opiekunko, niech Ci, będą nieskończone dzięki, żeś go raczyła zachować, miej i nadal w swej opiece i obronie» (T).

167. «Za otrzymane łaski dziękuję Jadwiga Poletyło» (S).

168. «Dziękuję za uzdrowienie Maryjecka» (S).

169. «Za otrzymaną łaskę» (S).

170. «Dziękuję i proszę» (S. M.).

171. «Dzięki Ci, Matko» (S. M.).

172. «Cudem miłosierdzia boskiego za przyczyną Twoją, Matko, Zbawiciela ocalała składam Ci serce wdzięczności pełne w ofierze» (S. M.).

173. «Cześć Ci i chwała Marjo» (T. M.).

174. «W pamięć cudownego uzdrowienia A. K.» Łańcuch srebrny jednometrowej długości. (M).

175. „Cudem Twoim Pani» (T. M.).

176. «Dzięki Ci, o Matko, za jej wyzdrowienie». (M. Ręka srebrna).

177. «Dzięki Ci, Matko najmiłosierniejsza. K. Komorowe» (S. M.).

178. „Na pamiątkę łask odebranych u stóp Twoich o Matko Miłosierdzia“ (S. M.).

179. „U stóp Twoich, Pani święta składam serce czcig. rozgrzane, które czuje i pamięta łaski Twoje nieprzebrane“ (S. M.).

180. „Za łzy wysłuchane“ (S).

181. „Princeps Nicolaus“ (S).

182. „Uzdrowienie chorych / Módl się za nami» (S).

183. «Matko Boska / litościwa / miej Lucję w swej / świętej opiece» (S).

184. «Przez Twe 7 radości i boleści o Maryo ratuj ją» (S).

185. «Podziękowanie Matce Boskiej / za uzdrowienie» (S).

186. «Matko Najświętsza weź ten interes pod Twoją opiekę. Riga» (T),

187. „Tyś mnie wruciła / Zdrowie» (S).
 188. „Matko miłosierdzia przyjm /
 wdzięczność moją za / uzdrowienie» (S).
 189. „Do Ciebie wołam, / gdy było w
 ucisku serce moje wysłuchałaś mię / z
 góry Świętej Twojej» (S).
 190. „Dusze zmarłe» (T).

„Matko Miłosierdzia / Pod Twoją Obro-
 nę / Uciekamy Sie». — (Napis na Ostrej
 Bramie do r. 1864 *).

„Mater Misericordiae / Sub Tuum Prae-
 sidium / Confugimus». — (Napis na Ostrej
 Bramie od r. 1864 do czasów obecnych).

9155

*) Dokumenta historyczne, stwierdzające po-
 wyższą datę, przytoczymy w następnej monografii
 p. t. „Dzieje kultu N. Marii Panny Ostrobram-
 skiej».

SPIS RZECZY.

	Str.
Przedmowa	5
Dział I. Dzieje wotów ostrobramskich	9
Rozdział I. Dzieje wotów ostrobram. do r. 1761	11
Rozdział II. Dzieje wotów ostrobramskich od r. 1761 do r. 1844	21
Rozdział III. Dzieje wotów ostrobramskich od r. 1844 do r. 1927	25
Dział II. Szata i korony	35
Rozdział I. Geneza szaty i koron obrazu ostrobramskiego	37
Rozdział II. Geneza przestrzału szaty obrazu ostrobramskiego	50
Dodatek. Wykaz wotów ostrobramskich	55
I. Wota z datą	57
II. Wota bez dat	77
Spis rzeczy	93

